

Příjezd presidenta Masaryka: nově doložený nebezpečný padělek

Emise známek skautské kurýrní pošty z roku 1918 (Pof. č. SK1 - SK4) - přes rozporuplné postoje filatelistických teoretiků a dokonce úplné odmítání filatelistických puristů¹⁾ - už více než osmdesát let patří ke standardním součástem sbírek naší první republiky. Ve dvacátých a třicátých letech bývala v některých albech zařazována v úvodní části a meziválečné čs. katalogy ji uváděly mezi prvními známkovými vydáními nově vzniklého státu.²⁾

FRANTIŠEK BENĚŠ

Současná vydavatelská praxe skautské známky sice odsunula do zadní části většiny katalogů i alb, ale to neznamená, že by je odsunula i na periferii zájmu sběratelů.

Naopak - vedle tradičních generálních a specializovaných sběratelů ČSR I se o ně v posledních desetiletích zajímají i námětáři, a v důsledku velkého rozvoje tohoto oboru filatelie nyní skautské známky (spolu s emisí Olympijský kongres 1925) patří u nás i v zahraničí k tematicky nejatraktivnějším vydáním meziválečného Československa (což mimo jiné příznivě působí na udržení jejich stabilní tržní ceny).

Vlídne přijetí (přirozené u prvních známek nového státu navíc podpořené nepochybnou záslužností činnosti skautské kurýrní pošty) a pozornost sběratelů, jichž se skautskému vydání hned od počátku dostalo, způsobily, že obě jeho základní části - bez přitisku a s přitiskem - byly podrobně prozkoumány, přičemž byla objasněna většina okolností jejich vzniku (včetně přípravných fází) i poštovního použití. Tento studijní zájem sběratelů sebou přinesl i včasné rozpoznání padělků ke škodě sběratelů, jež se u tohoto populárního vydání vyskytují.

Lze jenom litovat, že poměrně vyčerpávající suma informací, již se v průběhu více než osmi desítek let od vydání známek podařilo shromáždit, zůstává roztroušena v jednotlivých publikacích (knižních i časopiseckých), výstavních exponátech či dokonce širší veřejnosti nepřístupných studijních sbírkách. Rozsahem nevelká skautská emise tak dosud nenašla svého autora, který by tyto poznatky shrnul a zpracoval a formou samostatného oddílu Monografie československých známek je předložil sběratelům.

V této souvislosti je třeba upozornit, že ne všechna témata kolem skautského vydání byla už objasněna. Nejasno panuje například u (obvykle vcelku nekomplikované) otázky výše nákladu obou částí emise. Ponechjme teď stranou známky bez přitisku (u nichž literatura uvádí náklad 20.000 sérií /s poznámkou „odhad“, což zjevně neodpovídá poměrné běžnosti, s níž

se vyskytují - na což poukazuje např. [1]) a podívejme se na známky s přitiskem. U těch např. Hirschova a Fraňkova monografie Čs. známky [1] uvádí náklad 600 sérií, zatímco Příručka pro sběratele čs. známek a celin [2] 800 sérií. Nejde nám teď o vcelku zanedbatelný rozdíl mezi oběma uvedenými nákladovými čísly, ale o skutečnost, kterou známe z praxe: desetihaléřová známka se totiž vyskytuje mnohem vzácněji než dvacetihaléřová, a to jak neupotřebená, tak na poštou prošlých celistvostech či na obálkách a dopisnicích orazítkovaných dodatečně z ochoty. Jako vysvětlení by se mohla na první pohled nabízet skutečnost, že známka 10 h se vyskytuje ve dvou odstínech barvy (tmavě a světle modrá); vzhledem k mimořádné vzácnosti světle modré známky s přitiskem však nepřehlédnutelnou disproporcí ve výskytu obou hodnot takto vysvětlit nemůžeme.

Jiným zajímavým tématem, které (zejména vzhledem k vysoké ceně známek s přitiskem) zajímá nejen znalce, ale i sběratele a investory, je otázka, zda existují nebezpečné padělky známek a přitisků této emise. Dosaďadní odborná literatura - počínaje např. ve 30. letech vydanou Hirschovou a Fraňkovou monografií [1] a konče loňskou Specializovanou příručkou POFIS Československo 1918 - 1939 [3] - vesměs totiž uvádí výskyt jen jednoduchých a i laicky snadno rozpoznatelných padělků jak samotných známek, tak i jejich přitisků.

U známek s přitiskem Hirschova a Fraňkova práce uvádí: „*Dosud zjištěné padělky přetisku byly vždy nepodařené a lišily se velikostí i tvarem písmen*“; populární Padělky čs. známek z roku 1963 [4] popisují „*pouze jeden druh padělku, který se vyskytuje nejčastěji*“ (jde přitom o velmi jednoduchou a snadno rozpoznatelnou napodobeninu).

Pouze publikace J. Karáska Československé známky a jejich padělky 1919 - 1939 [5] u známek s přitiskem vyobrazuje a popisuje „*velmi nebezpečný druh padělku vyrobený v zahraničí*“, jehož „*délka přetisku všech tří řádků je totožná s originálem*“ a liší se pouze některými detaily písmen.

A jak situace vypadá dnes? Pokud jde o samotné známky, tam se počet dosud známých padělků proza-

¹⁾ K těm patřil například znalec Ing. František Šrámek, který jako vedoucí dílčího autorského kolektivu Specializovaná příručka z roku 1988 [2] prosadil, že „*když už toto neúřední a v podstatě jen pro spekulaci na úkor sběratelů zhotovené vydání (jak se vyjádřil k mému dotazu na zasedání Komise expertů SČSF počátkem 90. let) musíme v katalogu strpět, alespoň u něj nebudeme uvádět cenu - protože ve skutečnosti jako spekulativní nepoštovní výrobek žádnou cenu pro sběratele nemá*“.

²⁾ Některé zahraniční katalogy ji tak uvádějí dokonce dodnes - byť s oprávněnou poznámkou *polosoukromé* či *neúřední* vydání.

tím nijak nerozšířil³⁾; zcela jiný stav je však u přitisku Příjezd presidenta Masaryka. Jak už jsme si řekli, až na jednu výjimku [5] byly dosud popisovány jen jeho v podstatě primitivní napodobeniny (vesměs v černé, méně často i v červené barvě), navíc vyskytující se obvykle na padělaných známkách. Jako dostatečné znaky pravosti pak byly v literatuře uváděny zejména detaily tvaru dvou písmen ve slově Příjezd: oblý výběžek na levé svislé hraně „i“ a šikmo zkosený pravý horní roh „j“ i tečky nad ním, které u padělků chybí.

Nyní je na místě poznamenat, že zatímco u obou hodnot původních známek známe celou řadu zkusmých tisků v různých barvách, u přitisků žádné zkusmé tisky dosud předloženy nebyly, a tak jedinými odchylkami už tak vzácného vydání jsou pouze světle modrá barva známky u hodnoty 10 h (mimořádně vzácný výskyt), převrácený přitisk u hodnoty 20 h (údajně známy 4 kusy) a černý přitisk u hodnoty 10 h (dosud údajně znám jediný kus). Pokud jde o barvy přitisku u obou hodnot, dosud jsou známy jen ve standardní podobě - cihlově červená u 10 h a černá u 20 h.

Před nějakým časem⁴⁾ se však na našem trhu objevila dvojice skautských známek - 10 h modrá a 20 h červená - s přitisky v odlišné, karmínové barvě, u nichž se všechny tři popisované znaky pravosti vyskytují. Obě známky mi byly předloženy jako zkusmé tisky přitisků v odlišné barvě - tedy v případě potvrzení jejich pravosti jako potenciální rarity vysoké přitažlivosti i ceny.

Už po zběžné prohlídce bylo možno konstatovat, že samotné známky jsou bezpochyby pravé. Pokud šlo o přitisky, tvar jejich jednotlivých písmen odpovídal originálu a vyskytovaly se u nich i všechny obvyklé (výše uvedené) znaky pravosti. Odlišná byla jen barva přitisků - u obou hodnot karmínová.

Po podrobnější prohlídce zkoumaných přitisků jsem konstatoval, že oba byly (stejně jako originál) zhotoveny tiskem z výšky (knihtiskem), čemuž nasvědčuje zejména obrys jednotlivých písmen, tvořený linií silnější vrstvy barvy (tzv. fuláž), i slabě znatelné (z přední strany) vtlačení těchto písmen do papíru známky. Při velkém (dvacetinásobném) zvětšení na obrazovce monitoru se ukázalo, že zkoumaný přitisk neodpovídá svou velikostí přitisku pravému (je na šířku i výšku o zhruba 1 až 2 % menší) a nepatrné rozdíly se vyskytují i ve vzájemném postavení jednotlivých písmen.

Odlišnosti jsem našel i v detailech tvarů jednotlivých písmen - např. ve tvaru celého „t“ (u zkoumaných přitisků je slabší, a to zejména vpravo dole) či zakončení posledního „a“ před tečkou (u zkoumaných přitisků se jeví kratší). Je však nutno poznamenat, že předloženy byly dosud jen dva takovéto exempláře, takže nelze vyloučit, že odlišnost popisovaných detailů může být způsobena nahodile a případně jiné otisky stejné sazby, resp. štočku, je obsahovat nemusí.

Postavení přitisků a jejich sklon u pravých známek vykazují obvykle jistou shodnost (např. písmeno „a“ ve slově presidenta směřuje pod písmena „SK“ slova skautů), zatímco u obou zkoumaných známek tomu tak není a přitisk je orientován v odlišném úhlu - výrazně pootočený ve směru hodinových ručiček (u jiných exemplářů však může být orientován jinak).

S ohledem na uvedené odlišnosti, zejména na nesporně jinou velikost obou zkoumaných přitisků ve srovnání s přitisky zaručeně pravými, jsem pak dospěl k závěru, že v obou případech (tedy u obou hodnot) jde o padělků ke škodě sběratelů.

Shrňme si tedy nyní znaky pravých přitisků a znaky uvedených padělků:

Přitisk:	pravý	padělek
- délka v mm		
1. řádek	12,7	12,4
2. řádek	18,7	18,2
3. řádek	19,1	18,9
- výška v mm	12,1	12
- barva 10 h	cihlově červená	karmínová (může být i jiná)
20 h	černá	karmínová (může být i jiná)
- poloha	charakteristický sklon, kdy vodorovná osa 2. řádky směřuje zhruba do levého dolního rohu; písm. „a“ 2. řádky končí obvykle těsně pod „SK“ slova SKAUTŮ	nahodilý sklon, celý přitisk pootočený doprava a různě decentrovaný (může však být i dobře centrovaný se správným sklonem)
přední strana známky	přitisk vytištěn silnějším přitlakem, písmena jsou vytištěna v celé své ploše	přitisk vytištěn slabším přitlakem, písmena vykazují četné nedotisky (zejména v místech styku bílých/vyvýšených/ a barevných ploch)
zadní strana známky	přitisk slabě prosvítá a je mírně protlačený	přitisk na zadní straně není znatelný
detaily přitisku:		
- háček nad „r“	má od středu se zužující ramena s malým náltkem v horní části	má rovná ramena
- pravá hrana „i“		zcela rovná
<i>Tvar pravých i padělaných přitisků je zobrazen na připojených ilustracích.</i>		

Rozsah tohoto článku ani naše dosavadní poznatky neumožňují, abychom se blíže zabývali předpokláda-

³⁾ A snad dokonce můžeme vyslovit předpoklad, že vzhledem ke způsobu jejich tisku (tisk z výšky v kombinaci s reliéfním - ražebním - tiskem) i použitým (v podstatě dosti charakteristickým) barvám, papíru a lepu se ani v budoucnu o skutečně nebezpečné padělků ani nerozšíří.

⁴⁾ Konkrétně v roce 2000 jako los č. 309 ve 21. aukci Profil.

Obr. 1: Právý přitisk.

Obr. 2: Nově doložený nebezpečný padělek přitisku.

Obr. 3: Reprodukce padělků přitisku převzatá z [5].

Obr. 4: Jeden z dosud známých a běžně se vyskytujících primitivních padělků přitisku.

nými okolnostmi vzniku obou padělaných přitisků. Jisté však je, že nejde o (předem či dodatečně provedené) otisky původní sazby, o nichž Hirsch a Franěk [1] uvádějí, že „byla skutečně zničena“. To totiž vylučuje jednoznačně odlišná velikost padělaných přitisků. Vzhledem k jejich velké podobnosti s přitisky pravými a zejména vzhledem k přítomnosti charakteristických detailů jednotlivých písmen (zejména oblý výběžek na levé svislé hraně „i“ a šikmo zkosený pravý horní roh „j“ i tečky nad ním) se lze domnívat, že padělatel použil jeden ze dvou následujících postupů. Buď vyfotografoval kvalitní otisk pravého přitisku, provedený na čistém papíru (otázkou je, kde by jej vzal), a následně z této reprodukce zhotovil kovový štoček, jímž potom tiskl (k nepatrnému zmenšení velikosti padělaného přitisku by pak došlo právě v této reprodukční fázi, nejspíš při fotografování, možná i při výrobě kovového štočku), nebo vyfotografoval známku s pravým přitiskem a na silně zvětšeném obrázku pak provedl retuš, při níž zcela odstranil původní kresbu známky, až zbyl pouze vlastní přitisk; ten potom opět zmenšil na původní velikost (což se mu úplně přesně nepodařilo) a z této zmenšeniny zhotovil kovový štoček.

Odlišná červená barva padělaných přitisků je poměrně snadno vysvětlitelná obtížností (a možná dokonce i nemožností), s níž lze dosáhnout stejného odstínu, jaký byl použit u pravého přitisku na známce 10 h. Otázkou však zůstává, proč padělatel nepoužil černé barvy (jakou byly tištěny právě přitisky na

známce 20 h), čímž by si věc značně zjednodušil a minimálně u hodnoty 20 h by i snížil stupeň pozornosti, kterou jeho výrobek odlišností použité barvy nutně bude (čímž by i snížil riziko okamžitého odhalení).

Pro úplnost se teď ještě podívejme na už zmíněný padělek přitisku, uváděný v [5]. Podle vyobrazení i popisu se zdá, že jde rovněž o vysoce nebezpečné falzum, nesoucí dosud uznávané identifikační znaky přitisků pravých. Podle vyobrazení by se přitom dalo soudit, že pokud nejde přímo o stejný padělek, je oběma dnes námi zkoumaným přitiskům minimálně velmi podobný. Současné však zejména v popisu nacházíme některé odlišnosti, které by ukazovaly na padělek zcela jiný. V [5] je totiž uvedeno, že „*délka přetisku všech tří řádků je totožná s originálem*“ (u námi zkoumaných přitisků je však menší), „*čárka nad i ve slově Příjezd nepatrně odchýlná od originálu*“ (u námi zkoumaných přitisků tomu tak není), „*vnitřní část písmene d ve slově Příjezd je menší*“ (u námi zkoumaných přitisků je naopak spíše větší), „*písmeno M má zakončení první svislice neostré*“ (u obou námi zkoumaných exemplářů má toto zakončení zcela ostré⁵⁾).

Otázkou je, zda dvojice námi zkoumaných - padělaných - přitisků je totožná s padělkem

přitisku uváděným v [5]. Ukázali jsme si, že některé okolnosti tomu napovídají, jiné to vylučují.

Kolik takovýchto padělků, s nimiž jsme se dnes seznámili, vzniklo, samozřejmě nevíme. Není vyloučeno, že zůstalo u předložené dvojice, ale zrovna tak jich mohlo být zhotoveno větší množství, a to i v odlišných (zdařilejších) barvách. Při nákupu či výměně známek skautské pošty s přitiskem Příjezd presidenta Masaryka je tedy třeba mít na paměti, že časy, kdy neexistovaly jejich dokonalé padělky, navždy skončily...

LITERATURA:

- [1] Hirsch, E., Franěk, J.: Československé známky. F. Borový, Praha 1935, s. 107.
- [2] Dušek, A. a kol: Příručka pro sběratele čs. známek a celin. SČSF v NADAS, Praha 1988, s. 389.
- [3] Beneš, F: Specializovaná příručka Československo 1918 - 1939. POFIS, Praha 2001, s. 193.
- [4] Karásek, J., Kvasnička, Z., Paulíček, B.: Padělky československých známek 1918 - 1939. Zájmový náklad POFIS v NADAS, Praha 1963, s. 362.
- [5] Karásek, J.: Československé poštovní známky a jejich padělky 1918 - 1939. Merkur-Revue, Brno 1998, s. 246.

Stručně o autorovi:

JUDr. Ing. František Beneš, CSc. (47), filatelistický znalec, obchodník a publicista. Je soudním znalcem v oboru filatelie a členem Komise expertů SČF pro obor Československo, Česká republika a protektorát Čechy a Morava. Působí v pražském Domě filatelie.

⁵⁾ U jedné z námi zkoumaných hodnot - 20 h - se na levé hraně nad zmíněným ostrým zakončením nachází nahodilý náledek.